

L 4 Flexe slovesa v češtině ve srovnání s italštinou (a angličtinou)

Hubáček, J., Jandová, E., Svobodová, J. *Čeština pro učitele*. Vade Mecum. 1998, s. 137-144

A. Morfologická klasifikace českého slovesa

V češtině je **5 slovesných tříd**, a to podle **kmenotvorné přípony přítomného kmene**:

1. **-e**: nes-e, ber-e, peč-e, maž-e, tř-e
2. **-ne**: tisk-ne, mi-ne, zač-ne
3. **-je**: kry-je, kupu-je
4. **-í**: pros-í, trp-í, sáz-í
5. **-á**: děl-á

V italštině jsou **3 slovesné třídy**, a to podle **kmenotvorné přípony tvaru infinitivu**:

1. **-a-** parl -a- re
2. **-e-** ved -e- re
3. **-i-** fin -i- re

Angličtina: **0**

B. Slovesné kategorie českého slovesa a jejich funkce

V podstatě odlišuje určité (= finitní) slovesné tvary a neurčité (non finitní) slovesné tvary.

V češtině **určitý slovesný tvar** (= verbum finitum) svou **KONCOVKOU** vyjadřuje kategorie **OSOBY, ČÍSLA, ČASU, ZPŮSOBU, VIDU, DIATEZE** (srov. téma 12 Diateze v češtině ve srovnání s italštinou (a angličtinou), forma a funkce).

1. Gramatická (morfologická) kategorie OSOBY a ČÍSLA

V ČEŠTINĚ a ITALŠTINĚ přísudkové (predikátové sloveso) vyjadřuje osobu a číslo a označuje tak SUBJEKT (podmět). Proto v těchto jazycích **není** povinný pronominální subjekt. V jazycích, ve kterých koncovka slovesa kategorii osoby a čísla nevyjadřuje, pronominální subjekt povinný je. **FUNKCÍ kategorie OSOBY a ČÍSLA** je označovat SUBJEKT:

Srov. české *Mluvím*, italské *Parlo*, anglické *I speak* a francouzské *Je parle*.

Sleduj osobu a číslo slovesa následujících příkladů:

Př.: Lo so. – To vím. – I know that.

Nel corridoio incontrò Michele.

V předsíni potkala Michela.

In the corridor **she met** Michele.

Al cinema **siamo** già state e ...

V kině **jsme už** byly a ...

We've been to the cinema already and ...

- **Případy, kdy je pronominální subjekt přítomen** v české a italské výpovědi:

Př.:

“Perché sorridi?” **ella** domandò. – “Perché sorrido?” **egli** ripeté. (Rozlišení subjektů ve 3. os.)

„Proč se usmíváš?“ zeptala se. – „Proč se usmívám?“ zopakoval.

“Why **d’you** smile?” **she** demanded. – “Why **do I** smile?” **he** echoed.

Lei giustifica una svergognata che sfrutta senza scrupoli l’amico.

So you justify a shameless woman who exploits her lover without any scruples at all.

Takže/Vždyť vy obhajujete hanebnici, která bez skrupulí zneužívá svého milence.

V tomto případě je v italštině a v češtině pronominální subjekt přítomen proto, že je tak podmět zdůrazněn. Zde proto, že mluvčí vyjadřuje určitý postoj (např. nesouhlas). V anglickém verzi příkladu sledujeme částici *so*, v češtině navíc částici *vždyť*.

Př.:

E che ci posso fare **io**?

A co s tím můžu dělat **já**?/A co **já** s tím můžu dělat?

And what can **I** do about it?

V tomto příkladu je v češtině a v italštině příznaková nejen přítomnost pronominálního subjektu, ale i jeho pozice na konci věty. Je rématem (= jádrem) výpovědi. Nepříznaková pozice pronominálního subjektu je na začátku výpovědi a subjekt je pak tématem (= východiskem) výpovědi. V anglické verzi je přítomnost i pozice pronominálního subjektu *I* nepříznanová. Rématem se stává intonací, tj. je intonačním centrem výpovědi. Proto je označen kurzívou.

2. Gramatická (morfologická) kategorie ČASU

- **FORMA** gramatického času v češtině: *prézens* (čas přítomný), *préteritum* (čas minulý), *futurum* (čas budoucí)

- **FUNKCÍ kategorie času je:**

a) vyjádření **časového vztahu** (relace) **SOUČASNOSTI, PŘEDČASNOSTI** a

NÁSLEDNOSTI vzhledem **k okamžiku promluvy** (= čas absolutní):

Čas **přítomný** označuje děj jako **současný** VZHLEDEM K OKAMŽIKU PROMLUVY:

Př.: Cítí se dobře. / Si sente bene.

Čas **minulý** označuje děj jako **předčasný** VZHLEDEM K OKAMŽIKU PROMLUVY:

Př.: ..., poiché sapevo che ... / ... neboť **jsem** věděl, že ... / ..., for I **knew** that ...

Čas **budoucí** označuje děj jako **následný** VZHLEDEM K OKAMŽIKU PROMLUVY:

Př. . Vi dirò la mia opinione ... / Řeknu vám svůj názor. / I'll tell you my opinion ...

b) vyjádření **časového vztahu** (relace) **SOUČASNOSTI, PŘEDČASNOSTI** a

NÁSLEDNOSTI vzhledem **k času slovesa řídící věty** (= čas relativní):

Srovnej uplatnění pravidel **souslednosti časů** v italštině (a v angličtině): gramatický čas slovesa **vedlejší věty SLEDUJE** gramatický čas **slovesa věty řídící (hlavní)**:

VZHLEDEM K OKAMŽIKU PROMLUVY

	současnost prézentem	předčasnost perfektem/préteritem	následnost futurem
Říká , že	se cítí	se cítil	se bude cítit šťastný.
Dice che	si sente	si è sentito	si sentirà felice.
He says	he feels	he felt	he will feel happy.

VZHLEDEM K ČASU SLOVESA ŘÍDÍCÍ VĚTY

	současnost prézentem	předčasnost perfektem/préteritem	následnost futurem
ČEŠTINA			
Řekl , že	se cítí	se cítil	se bude cítit šťastný.
ITALŠTINA			
Ha detto che	imperfektem si sentiva	plusquamperfektem si era sentito	kondic. minulým si sarebbe sentito felice.

ANGLIČTINA	současnost préteritem	předčasnost plusquamperfektem	následnost kondic. přítomným
He said	he felt	he had felt	he would feel happy.

3. Gramatická (morfologická) kategorie MODU

- **Modus z hlediska FORMY:**

ČEŠTINA: indikativ, imperativ, kondicionál

ITALŠTINA: indikativ, kondicionál, imperativ, konjunktiv

ANGLIČTINA: indikativ, kondicionál, **imperativ !!! (forma anglického imperativu odpovídá základové formě slovesa), konjunktiv !!! (formou přítomný konjunktiv odpovídá základové formě slovesa, minulý konjunktiv má s výjimkou slovesa *to be* formu shodnou s préteritem).**

- **FUNKCÍ kategorie modu je vyjádření postoje mluvčího** k propozičnímu (věcnému) obsahu věty. Je tedy prostředkem k označení děje jako:

- **reálného indikativ**

Přijdu, jestli budu moct.

Vengo se posso/potrò.

(I will come if I can.)

- **možného: kondicionál** nebo italský **konjunktiv**

Přišel bych, kdybych mohl.

Verrei se potessi.

(I would come if I could.)

- **nutného nebo vhodného: imperativ**

Vieni qui Carla, mettiti qui.

Pojď sem, Karlo, posad' se tu.

Come here, Carla, sit down here.

Sleduj užití **modu** na **modálním schématu** různých **větných typů**:¹

Př.: Jdeš rychle. (= forma věty oznam., modus indikativ, klesavá intonace, funkce *tvrzení*)

Přijdeš? (= forma věty tázací, modus indikativ, stoupavá intonace, funkce *otázka*)

Přijdeš. (= forma věty oznamovací, modus indikativ, ALE funkcí *rozkaz*)

4. Gramatická (morfologická) kategorie VIDU v češtině a aspekt v italštině

- **FORMA**

- Sloveso **nedokonavé** má tvary pro všechny **tři časy**: **sedím, seděl/-la jsem, budu sedět**
- Sloveso **dokonavé** má jen tvar **préterita a futura**: **posadil/-la (jsem) se, posadím se**

Srov.: koupit – kupovat dělat → **udělat**

volat → **svolat** → **svolávat** (sekundárně utvořené nedokonavé slov.)

Prefixací vzniká od slovesa nedokonavého sloveso dokonavé, často se změnou vidu souvisí i změna významu slovesa, takže vzniká nová lexikální jednotka. **SLEDUJ** rozdíl mezi češtinou a italštinou:

¹ K modálním schématům větných typů srov. L6 Modus v češtině na pozadí italštiny a angličtiny, větné typy.

Př.:

pít upít opít dopít zapít (kvůli zapomnění, např. bolest) atd.
bere bere ubriacare finire di bere berci sopra (per dimenticare un dolore)

V italštině a v angličtině **N E L Z E** mluvit o kategorii vidu. Zde **aspekt**.

V **češtině** se aspekt vyjadřuje **protikladem dokonavého a nedokonavého** slovesa.

V **italštině** se aspekt vyjadřuje různými **gramatickými časy**.

- **FUNKCÍ kategorie vidu** je vyjadřovat různé **temporální (časové) významy**, a to:

a) **ukončenost** (perfektivnost) či **neukončenost** (imperfektivnost) děje

Sleduj gramatický čas slovesa následujících příkladů a jeho časový význam:

Př.:

Bylo pozdě, když **jsem** usnul/**-la**. dokonavé sloveso/perfektivnost
(Era tardi) quando **mi** addormentai. perfektum/perfektivnost
(It was late) when I **fell** asleep. vedle formy sleduj i význam slovesa

Podívali/-ly se jeden/na na druhého/-hou. dokonavé sloveso/perfektivnost
Si **guardarono**. perfektum/ perfektivnost
They looked **ed** at each other. forma *-ed* indiferentní vůči aspektu

Všichni se na nás dívali. nedokonavé sloveso/ imperfektivnost
Tutti ci **guardavano**. imperfektum/ imperfektivnost
Everyone **was looking** at us. průběhový čas – aktuálnost/ imperfektivnost

Karla se dívala (upřeně) na zem a myslela ... nedokonavé sloveso/ imperfektivnost
Carla **guardava** in terra pensando ... imperfektum/ imperfektivnost
Carla **kept** her eyes **fixed** on the floor, thinking ... past simple + význam

L'aspetteremo insieme.

Then we'll wait for her together.

Počkáme na ni /**budeme** na ni **čekat** společně. (počkat = dokonavé x čekat = nedok.)

b) **aktuálnost** (+ nenásobenost) či **neaktuálnost** (+ násobenost) děje

Sleduj gramatický čas slovesa následujících příkladů a jeho časový význam:

Všichni se na nás dívali. nedokonavé / aktuálnost (+ nenásobenost)
Tutti ci **guardavano**. imperfektum/ aktuálnost
Everyone **was looking** at us. průběh. čas / aktuálnost

Vrhl na dívku rychlý pohled. dokonavé sloveso jednorázové / neaktuálnost
Gettò una rapida occhiata alla fanciulla... perfektum / neaktuálnost
He cast a swift glance at the girl ... význam slovesa v préteritu (jednorázové)